СТАНОВИЩЕ

Относно хабилитационната процедура на гл.ас. д-р Елена Азманова-Рударска

От проф. д-р Евдокия Боянова Борисова, Катедра по журналистика и масови комуникации, Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

Предоставените документи и текстове по хабилитационната процедура за доцент по научна специалност Нова българска литература (05.04.02.), обявена от Катедрата по литература на Филологическия факултет на ЮЗУ, са съобразени с изискванията на закона. Кандидатката Елена Азманова-Рударска е дългогодишен преподавател във Филологическия факултет на ЮЗУ и след защитената докторска степен през 2004 година тя води лекции и семинарни занятия в почти цялата палитра от литературоведски дисциплини - включително и западни литератури, и балкански литератури, дори методика на преподаването на литература в специалностите Българска филология и Славянски филологии. Това безспорно респектира, дава увереност, че кандидатът е пределно добре подготвен и притежава изключително широк диапазон на изследователски интереси и компетенции. Съзнавам, че в такава ситуация е много трудно кандидатът да предостави за разглеждане количество разнотематични публикации; все пак конкурсът е по Нова българска литература, където предоставените текстове напълно удовлетворяват очакванията. Доказват го дори и само 10-те публикации по темата на хабилитационния труд и 10-те участия в научни форуми. И все пак ми е любопитно има стадии и студии посветени например на методиката на литературното образование, на християнската книжнина и българското средновековие (богомилската тема е разгледана в българската литература, но от началото на 20 век), по западни и балкански литератури, както и по темата медии и литература? Мисля, че не е било необходимо в хабилитационната процедура включването на текста от докторската дисертация, той е писан твърде отдавна и не е обект на настоящето разглеждане. Както и включване за разглеждане и описване на приносни моменти на текстове, писани в далечната 2008 („Проекции на песента и хорото…“) и от 2011 година („Отражение на руското народничество в българската литература“). Ясно е, че тези наблюдения вече звучат анахронично, а и животът ни – и биологически и исторически – е твърде кратък, за да си позволим лукса на безплодни интелектуални усилия в цитирането на автори със съмнителна научна репутация (Ж. Авджиев, И. Младенов, М. Петров). Това просто не е необходимо. Ще си позволя, с риск да прекаля, още една забележка: заниманието с творчеството на христоматийни автори като Елин Пелин и Йовков е като ходене по тънък лед – във всеки момент интересът на публиката се пропуква и дълбоките води те поглъщат. Усещането, че може би за тях вече всичко е казано, обаче ще бъде преодоляно, ако тези двама големи разказвачи бъдат положени в интеркомуникативния контекст, който те заслужават: не сред М. Георгиев и Т. Влайков, а сред А. Франс, И. Андрич, И. Кадаре и др.

Лично за мен бяха много интересни търсенията на Е. Азманова в териториите на непознатото: например статията й „Биографичните основания в творчеството на Златка

Щерева“ (2017); вникването й в идеите, образите, в стиловете и разностилието на автори „отвъд каноните“, нещо, което литературната школа на Югозападния университет успява да прави блестящо. Тук ще отбележа статиите, които ми харесаха. „Творчеството на Вл. Мусаков в контекстите на времето“ (2012); както и „Иван Грозев и мистичните кодове на модернизма“ (2015), която признавам, ме впечатли, но и малко притесни. Особено със смелото си твърдение: „Практически почти всички модернистични литературни направления приемат и отработват белезите на някое мистично учение“- мисля, че това твърдение подлежи на доказване. Имам претенции и към упорито употребяваното понятие „елитарно знание“. Позволете ми да се усъмня въобще в съществуването на такова нещо, познанието е конкретно, ренесансовата идеология, просвещението след това и секуларните ценности са ни научили, че познанието е достъпно и демократично. Доколко мистицизмът предлага някакво познание и затваря достъпните пътеки към него е друго нещо, окултизмът и мистиката имат дотолкова общо с литературата и с изкуството, доколкото се подчиняват на конкретни стилистични естетически маркери и белези. А езотериката не предлага познание, а хипотетични допускания. Понякога модернизмът и мистицизмът тръгват в диаметрално противоположни посоки, в зората на френския модерн, знаем, мистичното е метафорично овладяно (така е и у Бодлер, Рембо, Мунк). Така е дори в българската литература, където окултното и мистичното се самоизразяват по-скоро като естетическа поза. Заинтригува ме изследването върху „Богомилството в литературата през първата половина на XX век“, където са очертани интересни тенденции на „извисяване“ и „снизяване“ на богомилската тема, но определенията „масова“ и „мистична“ като антиномии, мисля, че трябва да се прецизират (като се има предвид, че богомилството е култура на низините.) Хрумва ми например, къде в тази координатна аксиология ще се положат романите на най-сладкодумната ни разказвачка Фани Попова-Мутафова? А на Вера Мутафчиева? Приветствам Азманова и за това – за провокативния потенциал на текстовете й. Ще отбележа и статията й „Голямото премълчаване: Иван Грозев. Литературни документи и тайни общества в биографията на писателя“ (2015) – едно добросъвестно и силно информативно (поне за мен) литературно-историческо изложение. В последните десетина години много активно се занимава с проблематиката на докосванията между изкуствата (словесни, визуални) и с историята на българските тайни общества професор Добрин Добрев. Неговата гледна точка и познания биха били особено полезни в едни по-нататъшни занимания с творчеството на Иван Грозев. Искам да препоръчам обемните му изследвания върху символите в творчеството на българските символисти (монографията и речника), изследванията му по практическа семиотика (Виж в: https://www.shu.bg/faculties-fhn/teachers/?faculties=fhn&teacherId=317&publications).

Искам да откроя сред предоставените за четене текстове от Е. Азманова три: този, посветен на митологемата „Остров на Блажените“ и балканските желания (2015), съчетал възможностите на т.нар. литературна география, литературознанието и културологията. Смело твърдя, че над този текст витае Броделовият и Нерваловият дух. Прекрасна е идеята на авторката да се обвържат генеративните ядра на Славейковите вдъхновения в есето, поемата и едноименния цикъл с изкуството на Бьоклин и

прерафаелитите, с Гюстав Моро и Клингер; с идеите на Ницше и с постмодерните дръзки опити на прагматизиране на тези познавателни желания в така медийно популярното явление (презрително отхвърляно от елитаристите, впрочем) *литературно пътуване/маршрути/туризъм.* Тук съм особено пристрастна към темата и заниманието, но се надявам тя да е предмет на отделен разговор. Впечатляващ е текстът „Жени и вино, вино и курорти“ (2014), посветен на приключения и пикантерии около почиващите български поети по курортите на родината в първата половина на 20-те. Съвсем в духа на новия историзъм, с чувство за хумор и ирония, но и научно и фактологически добросъвестно, Азманова разработва интересни сюжети около личните истории, естетически проектирани върху платното на българския културен разцвет в 20-те години на 20 век. Тук особено ме заинтригува една литературна аналогия, която авторката прави между един литературен факт (общуването между между Ран Босилек и Елин Пелин) и конкретната аналогия с естетиката на старата градска песен и щастливо позабравената по нашите североизточни географски ширини (уви никак не по вашите югозападни) соц и постсоц-чалга “Камъните падат“. По темата за контактите между градската, шлагерна и висока литературна среда има поредица от изследвания, които би било интересно да се видят: на Димитър Камбуров например. Освен това нескромно ще препоръчам и себе си, но само защото съм в компанията на значими имена в съвременната ни литературна наука – Яни Милчаков и Пламен Шуликов, Цветан Ракьовски (Борисова Е., Милчаков Я., Шуликов П. Паралитературата. Социология, история, медиатори, Фабер, 2010). Искам да откроя и статията на Азманова, посветена на духовните пътувания на Айнщайн на Балканите (2013) – и тук възкликвам „браво“ за силно информативния и анализационен подход в свързването на тези значими за културата и науката на 20 век фигури: Алберт Айнщайн, Никола Тесла, Борис Георгиев, Рашко Зайков, Панчо Владигеров.

Предложеният за обсъждане на катедрено заседание хабилитационен труд На Елена Азманова датира от 2013 година и е в темата, която дълго е вълнувала изследователката: „Ритуалното слово в българската лирика след Освобождението“, проблематика, която не е непозната за родното литературознание и с която са се занимавали преди това Е. Налбантова, М. Неделчев, А. Велкова-Гайдарджиева, Д. Добрев и др. Излизането на сцената със стари текстове винаги е рисковано начинание, защото междувременно в литературната наука се появяват нови заглавия – в този смисъл искам да отбележа сериозни липси в библиографията на книгата й „Ритуалното слово в българската лирика след Освобождението“ (2013), респективно и на статията „Ритуалното слово в лириката на българските модернисти“ (2016), а именно, книги, писани отдавна, посветени на религиозните кодове в българската литература на Страшимир Цанов (виж: https://www.shu.bg/faculties-fhn/teachers/?faculties=fhn&teacherId=222&publications), и особено изследванията на Сава Сивриев, който, освен професор специалист по история на новата българска

литература е и дипломиран теолог със специални интереси към теософията, автор, познат и цитиран не само в родните български контексти, който определено би бил от полза тук с книгите си: „Книга Псалтир и българската поезия“ (2004), „Екзегези“ (2012), „Индивидуализмът в българската лирика от края на 19 началото на 20 век“ (2017). Мисля, че в книгата на Азманова е постигнат баланс между теоретична и историческа компетентност, както и на мяра в очертаване на хоризонтите и границите на изследвания проблем: исторически границите са ясни и обозрими, теоретически ритуалното слово е анализирано в жанров, стилистичен и тематологичен аспект. Творбите са видени в симбиозата между устно слово, литературно (писано, книжовно) слово, музика и изпълнение – във взаимно единство на автор-текст-интерпретатор и реципиент (които нерядко дублират местата си). Понякога, взирайки се в етимологията на подобни симбиози, вероятно ще бъдем скандализирани от общо балканското (турско или гръцко) потекло на музиката, която озвучава бойните ни маршове и химни, лиричните елегии, клетви и апели. „Къде си вярна, ти, любов народна“ или „Ясен месец днес изгрява“ са показателни случаи, а сложното битие на техните музикални и текстологични превъплъщения само опровергава думите на Б. Андерсън, че баналността на думите и посредствеността на музиката в подобни творби са без значение. Просто защото не са посредствени. А дали химните стоят като ритуално слово над времето и пространството, след като са кодирана памет и се приемат аксиоматично и безусловно, това наблюдение на авторката мисля, че подлежи на дебат. Аксиоматично се възприемат химните само в дълбоко консервативните общества, ето защо (например английския химн God save the Qeen), докато при нас са възможни подмени (общо 5 химна в рамките само на един век) или още по-скандалното - частична редакция на неудобни стихове. Какво им е тогава сакралното, та нали сакралните текстове са непроменими. Защо едни химни се запяват, други се забравят и какво е отношението между религиозна и политическа химнография? Тук, вероятно тежката дума биха имали медиевистите, но защо не и музикалните психолози и социолозите. Авторката прави любопитни интердисциплинарни прочити, проследява трансформации на „актуализации“ на текстовете според историческия случай, цитирам: „преминавайки от един регистър в друг, песните се приспособяват по „гънките” на събитието и се мултиплицират за нов живот. Текстовата замяна пък бележи формалността на текста в една ритуална песен” (Азманова-Рударска). Аспектите на ритуалното слово и соцреализма, на които е посветена последната глава на хабилитационната книга на Азманова определено са изключително изкусителни, боя се, твърде много изследвания вече се понатрупаха. Имам предвид поредицата томове от

проекта на НБУ „Литературата на НРБ“, под ръководството на П. Дойнов. Видно е, че присъствието на студията на Яни Милчаков „Стих и сталинизъм по български“. Доколко и докога тази тема обаче ще продължи да вълнува лирическата ни памет, доколко все още ще бъде актуална и подвластна на рецепцията, е съвсем отделен въпрос, мисля, че релефът и на четящите и на пишещите лирика е вече доста променен. Мисля че, ритуалното слово и жестове от епохата на соца вече принадлежи на миналото. Както впрочем и културата на шоупрограмите и популяризацията на маршове и химни от „високата“ култура (на Възраждането) и вкарването им в „ниската“ (масовата попкултура) също е феномен на давност. Не принадлежи на миналото единствено жилавата манипулативност и рецептивната гъвкавост и устойчивост на тези синкретични творби – химни, маршове (по-малко молитви и заклинания) в уж постмодерно българско (и не само) съзнание. Книгата на Азманова е добре структурирана, тя е ценен информативен източник не на последно място защото е решена и като антология, с качествени анализационни основания и мисля, че е успяла да постигне предварително поставените си цели.

В заключение искам да отбележа, че се запознах и в голяма степен съм съгласна с изложените от авторката научни приноси на всички, предоставени за целите на конкурса, научни трудове. В научен и административен порядък считам кандидатурата й за изрядна и предлагам на уважаемото научно жури да й присъди научното звание Доцент по Нова българска литература.

Дата: 08.09.2020

Шумен

проф. д-р Евдокия Борисова

REVIEWER'S OPINION

Regarding the habilitation procedure of Chief Assistant Elena Azmanova-Rudarska, PhD.

By Prof. Evdokia Boyanova Borisova, PhD.,Department of Journalism and Mass Communications, Konstantin Preslavsky University of Shumen

The submitted documents and papers in relation to the habilitation procedure for associate professor in the scientific specialty New Bulgarian Literature (05.04.02), announced by the Department of Literature at the Faculty of Philology in SWU, comply with the legal regulations. The candidate Elena Azmanova-Rudarska is a longtime lecturer at the Faculty of Philology of SWU and after obtaining a PhD qualification in 2004, she has given lectures and seminars in a wide range of literary disciplines, including Western and Balkan literatures, and the methodology of teaching literature, to students of Bulgarian Philology and Slavic Philology. This fact indicates that the candidate has a thorough professional preparation and a wide range of research interests and competencies. I am aware that in such a situation it is very difficult for the candidate to have a certain number of publications on a variety of topics; however, the habilitation procedure is in the field of New Bulgarian Literature, where the submitted texts fully meet expectations. Even the 10 publications on the topic of habilitation and the 10 participations in scientific forums are sufficient for it. Still, it is questionable to have studies dedicated, for example, to the methodology of literary education, to Christian literature of the Bulgarian Middle Ages (the Bogomili theme is considered in Bulgarian literature, but at the beginning of the 20th century), to Western and Balkan literatures, and to the topic of media and literature. I don't consider it necessary to include the doctoral dissertation in the habilitation procedure, as it was written too long ago, and is not relevant to the present procedure. The same applies to the inclusion of the contribution of texts written in the distant past - 2008 ("Projections of the song and horo dance") and 2011 ("Reflection of Russian populism in Bulgarian literature"). It is clear that these observations already sound anachronistic, and our life - both biologically and historically - is too short to allow the luxury of fruitless intellectual efforts in quoting authors with dubious academic reputation (J. Avdzhiev, I. Mladenov, M. Petrov). This is simply not necessary. I will allow myself, at the risk of being too critical, another remark: dealing with the work of textbook authors such as Elin Pelin and Yovkov is like walking on thin ice - at any moment the interest of the general public cracks and they are engulfed by the deep waters. The feeling that perhaps everything has already been said about them, however, will be overcome if these two great narrators are placed in the intercommunicative context they deserve: not among M. Georgiev and T. Vlaykov, but among A. France, I. Andrić, I. Kadare and others.

For me personally, E. Azmanova's explorations of the unknown were very interesting: for example, her article "The Biographical Foundations in Zlatka Shtereva's Works" (2017); her insight into the ideas, images, styles and diversity of authors "beyond the canons", something that the literary school of Southwestern University manages to do brilliantly. Here I will note the articles that I liked. "The work of Vl. Musakov in the contexts of time "(2012); as well as "Ivan Grozev and the mystical codes of modernism" (2015), which I admit

impressed me, but also troubled me. Especially the author's bold statement: "Practically almost all modernist literary trends accept and develop the marks of some mystical teaching". I think that this statement has to be proved. I also object the somewhat insistent use of the term 'elite knowledge'. Let me doubt the existence of such a thing at all, knowledge is concrete; the Renaissance ideology, the Enlightenment after that, and secular values have taught us that knowledge is accessible and democratic. To what extent that mysticism offers some knowledge and closes the accessible paths to it is another matter. The occultism and mysticism have as much to do with literature and art, in so far as they obey specific stylistic aesthetic markers and marks, while esoterics does not offer knowledge, but hypothetical assumptions. Sometimes modernism and mysticism go in diametrically opposite directions, as at the dawn of French modernism, we know, the mystical is metaphorically tamed (as is the case with Baudelaire, Rimbaud, Munch). This is the case even in Bulgarian literature, where the occult and the mystical express themselves more as an aesthetic posture. I am intrigued by the study on "Bogomilism in Literature in the First Half of the Twentieth Century", which outlines interesting tendencies of "raising" and "lowering" the Bogomil theme, but the definitions of "mass" and "mystical" as antinomies, I think (given that Bogomilism is a culture of the poor classes) have to be re-considered. I wonder, for example, where in this coordinate axiological system could be positioned the novels of our most gifted narrator Fani Popova-Mutafova? Or the novels of Vera Mutafchieva? I also congratulate Azmanova on the provocative potential of her texts. Here I will also mention her article "The Great Silence: Ivan Grozev. Literary documents and secret societies in the biography of the writer "(2015) - a conscientious and highly informative (at least for me) literary-historical narrative. In the last ten years, Professor Dobrin Dobrev has been researching the intersection points between the arts (verbal, visual), and the history of Bulgarian secret societies. His ideas and knowledge would be especially useful in further studies on the work of Ivan Grozev. I would like to recommend his extensive research on symbols in the works of Bulgarian symbolists (his monograph and dictionary), and his research on practical semiotics (See: https://www.shu.bg/faculties-fhn/teachers/?faculties=fhn&teacherId=317&publications). (…)

08.09.2020

Shoumen Prof.PhD Evdokiya Borisova